

**СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПСИХОЛОГІЧНИМ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ****METHODS OF COMMITTING CRIMINAL OFFENSES RELATED
TO PSYCHOLOGICAL DOMESTIC VIOLENCE**

**Комаринська Ю.Б., к.ю.н., доцент,
професор кафедри криміналістики та судової медицини
Національна академія внутрішніх справ**

Говорячи про кримінальне правопорушення відразу виникає питання в якій саме спосіб воно вчинено. Спосіб вчинення є ключовим фактором, елементом будь-якого розслідування, будь то провадження цивільного, адміністративного чи кримінального характеру.

В криміналістиці спосіб вчинення кримінального правопорушення є одним із основоположних елементів криміналістичної характеристики в методиці розслідування, який має важливе значення для визначення тактики та напрямків розслідування, визначення кваліфікації події, визначення кола учасників розслідування та їх спеціалізації, тощо.

Домашнє насильство, як правило, має тривалий характер, та з часом тягне за собою вчинення більш тяжких кримінальних правопорушень, види яких достатньо різноманітні та залежать від форми систематичного насильства, яке вже, так би мовити, перевірено абузером. Іншими словами злочинець обирає вчинити те кримінальне правопорушення, яке пов'язане із, так би мовити, вже відпрацьованими діями під час попереднього насильства. Непоодинокі випадки коли жертва систематичного домашнього насильства стає злочинцем, тобто вчиняє кримінальне правопорушення відносно свого кривдника. Тому можна стверджувати, що і обрання способу вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством багато в чому залежить від особистісних характеристик особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, від наявних можливостей та від умов навколишньої обстановки.

У статті узагальнені результати дослідження кримінальних правопорушень, що пов'язані із психологічним домашнім насильством, найбільш поширеної форми серед проявів домашнього насильства, а також встановлено, що такі кримінальні правопорушення характеризуються складністю його доказування, не значною слідовою картиною матеріальних відображень та наявністю протидії як зі сторони злочинця так і потерпілого, обумовленого багатьма психологічними факторами.

Для досягнення мети статті нами було використано загальнонаукові методи. Використовуючи методи аналізу та синтезу нами досліджено судову та слідчу практику, що дозволило виокремити характерні етапи та ознаки вчинення кримінальних правопорушень, визначити найбільш типові способи їх вчинення. Також використано конкретно-соціологічний метод для узагальнення наявних наукових досліджень і результатів опитування, анкетування й інтерв'ювання практичних працівників.

Ключові слова: домашнє насильство, кримінальне правопорушення, психологічне насильство, розслідування, спосіб вчинення.

Speaking about a criminal offense, the question immediately arises as to how exactly it was committed. The manner of commission is a key factor, an element of any investigation, be it a civil, administrative or criminal proceeding.

In criminology, the method of committing a criminal offense is one of the fundamental elements of the criminological characteristics in the investigation methodology, which is important for determining the tactics and directions of the investigation, determining the qualification of the event, determining the circle of investigation participants and their specialization, etc.

Domestic violence, as a rule, has a long-term nature, and over time entails the commission of more serious criminal offenses, the types of which are quite diverse and depend on the form of systematic violence, which has already, so to speak, been tested by the abuser. In other words, the criminal chooses to commit the criminal offense that is connected with, so to speak, already practiced actions during the previous violence. There are rare cases when a victim of systematic domestic violence becomes a criminal, that is, commits a criminal offense against his abuser. Therefore, it can be argued that the choice of the method of committing a criminal offense related to domestic violence largely depends on the personal characteristics of the person who commits the criminal offense, on the available opportunities and on the conditions of the surrounding environment.

The article summarizes the results of the research of criminal offenses related to psychological domestic violence, the most common form among manifestations of domestic violence, and it is also established that such criminal offenses are characterized by the difficulty of proving it, not a significant trail of material reflections and the presence of opposition from both sides both the criminal and the victim, due to many psychological factors.

To achieve the goal of the article, we used general scientific methods. Using the methods of analysis and synthesis, we studied the judicial and investigative practice, which allowed us to identify the most typical ways of committing criminal offenses by identifying the characteristic stages and signs of committing criminal offenses. A specific sociological method was also used to generalize the available scientific research and the results of surveys, questionnaires and interviews of practical workers.

Key words: domestic violence, criminal offense, psychological violence, investigation, method of commission.

Постановка проблеми. На думку вчених криміналістів, в основі вчення про спосіб та його використання в розкритті та розслідуванні злочинів знаходиться його усталеність та повторюваність [1, с. 8]. Адже спосіб вчинення кримінального правопорушення – це діяльність певної особи, її рухи та пересування, що відповідно залишають матеріальне та ідеальне відображення в навколишньому середовищі та у пам'яті інших осіб. Саме ці відображення складають слідову картину, що дозволить слідчому встановити хід подій та «ролі» її учасників.

Кримінальні правопорушення, пов'язані із домашнім насильством відрізняються складним процесом зародження та відповідно вчиненням. Такі кримінальні правопорушення характеризуються поєднанням двох, а іноді і більше, окремих правопорушень, переростання адміністративного правопорушення у кримінальне. Зрозуміло,

що і під час їх розслідування виникають складності не лише в отриманні доказової інформації, а й у встановленні причино-наслідкових зв'язків, у встановленні доказів, що підтверджують систематичність насильницьких дій, а відповідно і способи їх чинення.

Стан дослідження. Визнання права дослідження способу вчинення кримінальних правопорушень у криміналістиці, поряд з кримінальним правом, кримінологією та кримінальним процесом, відбулося не відразу. Адже не всі вказані науки вивчають питання, як дослідити ці способи і розкрити їх зміст, якими були мотиви вчинення кримінального правопорушення. Зазначені питання є предметом саме криміналістики. Це твердження Г. Гросса, зазначає В. М. Лога, підтримав у 1921 році Г. Ю. Маннс, який відніс до предмету криміналістики способи вчинення злочинів, професійні особливості й побут злочинців [2, с. 178; 3, с. 247].

Пізніше питання дослідження способів вчинення злочинів, прямо або у зв'язку із певними видами злочинів, досліджувалось у роботах багатьох вітчизняних науковців: В. П. Бахіна, В. К. Весельського, В. А. Журавля, С. М. Зав'ялова, А. В. Іщенко, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмичова, В. К. Лисиченка, В. В. Пяковського, М. В. Салтєвського, В. В. Тіщенко, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька та ін.

Мета статті. З метою створення пізнавальної картини способів вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, що відбувається у психологічній формі, потребують узагальнення матеріалу слідчої та судової практики, а також результатів наукових досліджень в яких відображено способи вчинення домашнього насильства та кримінальних правопорушень, та причино-наслідкові зв'язки між ними.

Виклад основного матеріалу. У «Юридичній енциклопедії» спосіб вчинення злочину розглядають як сукупність (систему) прийомів, методів, послідовність дій чи використання засобів, а також знарядь, за допомогою яких досягають злочинну мету. Спосіб вчинення злочину є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину лише у тих випадках, коли він прямо визначений у законі, зокрема обман чи зловживання довірою у складі шахрайства (стаття 190 КК України), або однозначно впливає зі змісту диспозиції кримінально-правової норми: наприклад, способом погрози вбивства (стаття 129 КК України) є психічне насильство [4, с. 736; 3, с. 247].

Важливим є те, що всі науковці, не зважаючи на різні підходи у тлумаченні поняття «спосіб вчинення», однак у необхідності і важливості вивчення та дослідження цього елемента криміналістичної характеристики.

Ірина Гора зазначає, що центральний момент у генезисі злочинної поведінки – спосіб. Саме спосіб вчинення злочину є тією головною якісною характеристикою діяльності злочинця, яка найтісніше взаємопов'язана з властивостями інших елементів злочинної події. Вивчаючи характер актів поведінки слідчий може вийти на встановлення мотиву і мети злочину, визначити шлях для встановлення психологічного контакту з обвинуваченим, обрати для конкретного випадку тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій і вирішити багато інших криміналістичних завдань. Спосіб вчинення злочину – не просто сума або якийсь комплекс поведінкових актів, а визначена цілісна структура поведінки, що є певною системою. Отже, як будь-яка система, що має певну структуру, спосіб вчинення злочину утворюється із взаємопов'язаних елементів, актів поведінки, спрямованих на підготовку, вчинення і приховування злочину. Ці акти поведінки – дії, операції, прийоми – сполучаються за певною ієрархією і субординацією як частини цілеспрямованої вольової діяльності [5, с. 73; 6, с. 36].

Весельський В.К. [7] зазначає, що виявлення способу вчинення того або іншого злочину (його діагностика) пов'язане з розкриттям та аналізом ознак, що відбуваються ті або інші риси, під час розслідування злочину. Ознаки злочину можуть належати до будь-якого елемента складу злочину, але найчастіше його співвідносять зі способом вчинення злочину. Між ознаками злочину і способами його вчинення існує взаємозв'язок. За ознаками роблять висновок про спосіб вчинення злочину, а знання способу дозволяє виявити його ознаки.

Відомості про сліди та інші матеріальні наслідки злочину прямо залежать від способу готування, вчинення і приховування злочину, знарядь і засобів, що застосовувалися при цьому, а також характеру матеріальної обстановки злочину. Характер дій злочинця визначає необхідність тих або інших знарядь і засобів вчинення злочину, і, навпаки, наявність у злочинця знарядь і засобів зумовлює зміст і послідовність дій, які він вчиняє. В слідах

злочину відбивається не лише конфігурація (зовнішня будова) безпосереднього слідоутворюючого об'єкта, а й багато інших, аж до психологічних властивостей суб'єкта, пов'язаного із виникненням цих слідів [7, с. 41-42].

Тому можна стверджувати, що і обрання способу вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством багато в чому залежить від особистісних характеристик особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, від наявних можливостей та від умов навколишньої обстановки.

Іщенко Т.В. зазначає, що проведений нею аналіз вітчизняної судової практики за 2019-2020 роки, а саме 700 вироків судів першої інстанції за ст. 126-1 КК України свідчить, що однією з найбільш поширених форм домашнього насильства є психологічне, яке складає 99,7 %. Зазначене також підтверджують і результати проведеного нами анкетування громадян. Зокрема, 92,1 % опитуваних громадян вказали, що зазнали психологічного насильства; 63,7 % – фізичного, і 28,1 % – економічного [8, с. 43].

Узагальнення матеріалів судових справ (250 вироків) та матеріалів кримінальних проваджень (340 проваджень) за 2018-2021 роки, щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством дало можливість стверджувати, що у 98,2% випадків на певному етапі насильницьких дій застосовувалося психологічне насильство. Також нами виділено наступні кримінальні правопорушення, що частіше за інше інкримінують злочинцям у зв'язку із домашнім насильством: доведення до самогубства (ст. 120 ККУ); погроза вбивством (ст. 129 ККУ); жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 ККУ); посягання на здоров'я людей під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст. 181 ККУ); примушування до шлюбу (ст. 151²); незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 ККУ); злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 ККУ). Саме тому доречним буде дослідити способи вчинення зазначених правопорушень у співвідношенні із домашнім насильством.

Керик Л.І. у своєму дослідженні зазначає, що доведення до самогубства відрізняється від інших кримінально-караних діянь саме способом його вчинення. Результати узагальнення кримінальних справ, свідчать, що конфлікт злочинця й потерпілого був викликаний жорстоким поведінням злочинця з жертвою – 55%, систематичним приниженням людської гідності – 32%, примусом до протиправних дій – 9%, шантажем – 3%. Механізм учинення доведення до самогубства може виявлятися у: 1) фізичному впливі (фізичному насильстві) та / або психологічному впливі (психічному насильстві), 2) певному комплексі фізичного та психічного насильства [9, с. 6].

Також слід зазначити, що одним із способів доведення до самогубства є погроза вбивством (ст. 129 ККУ), що в свою чергу є самостійним кримінальним правопорушенням, а також розповсюдженим проявом домашнього насильства. Окрім словесних обіцянок вчинити розправу над іншим членом родини, часто кривдник використовує удуснення, як механізму примусового контролю над своїми партнерами-жінками. Це дуже ефективна тактика, оскільки вона вказує жертві на те, що злочинець має повний контроль над тим, живуть вони чи вмирають [10, 11]. Також дослідники Прітчард Ей Джей, Рекленвальд А, Нордхем С, Холтон Дж. [12] зазначають, що тривале застосування такої форми контролю є одним із факторів виникнення у жертви ідеї про самогубство.

Відразу слід зазначити, що складність виявлення та фіксації слідів систематичного вчинення удуснення з метою контролю жертви проявляються в поєднанні відсутності видимих травм від цього типу нападу разом із недостатньою підготовкою щодо того, як розпізнавати та документувати ознаки та симптоми з боку перших осіб

реагування (наприклад, поліцейських або персоналу екстреної медичної допомоги). Крім того, загальна відсутність систематичної підготовки правоохоронних органів на цю тему [13] вказує на те, що поширеність удушення може бути занижена. Здатність збирати точні дані про поширеність удушення та пов'язувати удушення з важкими формами домашнього насильства, такими як вбивства, залежить від підготовки осіб, які першими реагують на подію, для точного виявлення та документування удушливих травм [12].

Ретельна та кваліфікована робота з фіксації та документування удушливих травм визначаються судом як психологічне насильство. Так за матеріалами судової справи № 301/466/20 ОСОБА_1 19 лютого 2020 року, близько 17 години 30 хвилин, знаходячись у будинку за місцем свого проживання, а саме в спальній кімнаті, будучи агресивно налаштованим, діючи умисно, на ґрунті особистих неприязних відносин, що виникли в результаті сварки між ним та його матір'ю ОСОБА_2, з якою мешкають разом, маючи на меті викликати в останньої реальне побоювання за своє життя та посягаючи на її особисту безпеку, підійшов до потерпілої ОСОБА_2, схопив її своїми руками за її горло та сильно стиснувши почав погрожувати їй вбивством, що і викликало в останньої почуття тривоги, оскільки вона сприйняла погрозу вбивством як таку, що може здійснитися, судячи з дій ОСОБА_1, та інтенсивності погроз, тому були реальні підстави у ОСОБА_2 побоюватись здійснення цих погроз. Крім цього, ОСОБА_1 в порушення вимог ст.28 Конституції України, згідно якої кожен має право на повагу до його гідності, а також у порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», будучи особою, яка раніше притягувалася до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства за ст. 173-2 КУпАП, в період часу з 08.02.2020 по 12.02.2020, безпричинно, умисно, систематично вчиняв психологічне насильство по відношенню до ОСОБА_2, яка є його матір'ю, що призвело до психологічних страждань останньої, а також погіршення якості її життя, що виразилося у формі втрати енергійності, втоми, фізичного дискомфорту, втрати повноцінного сну та відпочинку, у тому числі втрати самоощітки та позитивних емоцій, посилення негативних переживань, тощо [14].

Окремим, розповсюдженим за даними нашого опитування та анкетування (48%), способом чинення психологічного насильства можна назвати жорстоке поводження з тваринами, яке багато в чому перетинається з насильством в сім'ї. Виконавці насильницьких злочинів проти людей часто починають свою кримінальну кар'єру, знущаючись над тваринами. Жорстоке поводження з улюбленими домашніми тваринами може бути способом тероризувати і знущати над дітьми і партнерами. А погрози на адресу тварин в домашньому господарстві можуть перешкодити жінкам вийти з образливих відносин [15]. Жорстоке поводження з тваринами, яке вчиняється на очах у дітей, має наслідки не лише в момент безпосереднього насильства, а й впливає на формування психіки дитини, формування злочинної, насильницької моделі поведінки у підлітковому віці, та під час побудови останніми сімейних відносин у дорослому житті [16, с. 340-341].

Так Качинська М.О. у своїй статті зазначає, що дослідники Л. Мерц-Перес і К.Хіде у своїй роботі 2004 року під назвою «Жорстоке поводження з тваринами: шлях до насильства над людьми» дійшли висновків, що якщо в родині є серйозне жорстоке поводження з тваринами, це перша ознака того, що існує домашнє насильство [17]. У літературі вказується, що поява посилення уваги до взаємозв'язку між домашнім насильством і жорстоким поводженням з тваринами сталося випадково в 80-ті роки 20 століття. У 1983 р. у США та Канаді. У Нью-Джерсі було проведено аналіз злочинів та під час розслідування

випадків жорстокого поводження з тваринами було встановлено наступне: у 53 сім'ях, де жорстоко поводитись з дітьми або зафіксовані випадки невиконання батьківських обов'язків, 60% з них у сім'ях були випадки жорстокого поводження з тваринами, що спричинило травми або смерть тварини. Найчастіше шкодить один з агресивних (батьки або усиновителі) батьків, які свідомо вчинили насильство щодо дитини (або дітей), а також домашніх тварин з метою залякування або контролю над неповнолітнім [15, с. 347].

Імовірність жорстокого поводження з тваринами зросла, у випадках коли діти зазнали фізичного насильства (88%), ніж коли вони стали жертвами психологічного або сексуального насильства. Хоча було помічено, що більшість знущань над тваринами вчинили батьки щоб діти теж штовхали, били ногою чи дразнили цих тварин [15, с. 347; 18, с. 131].

Наступним поширеним кримінальними правопорушенням, що пов'язане із домашнім насильством та вчиняється у формі психологічного насильства (39%) – посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів, слід зазначити, що відповідальність за статтею 181 КК України передбачена для організаторів та керівників релігійних груп. Так Кульчинська Ю. зазначає, що ст. 181 КК України має певні вади. У ній передбачається відповідальність тільки для організаторів та керівників деструктивних груп, але нічого не сказано про активних учасників, тобто осіб, які, усвідомлюючи протиправний характер діяльності такої групи, всебічно сприяли її функціонуванню. Тому необхідно в ст. 181 КК України передбачити і визначити в якості суб'єктів злочину організаторів, керівників та активних учасників деструктивних релігійних або громадських об'єднань та встановити підвищену кримінальну відповідальність [19, с. 141-142]. Адже у контексті вчинення зазначеного кримінального правопорушення в поєднанні із домашнім насильством абьюзери є активними учасниками таких угруповань, а не організаторами або керівниками.

Алфьоров С. М. зазначає, що спосіб вчинення цього злочину полягає у проповідуванні релігійних віровчень чи виконанні релігійних обрядів. У зв'язку з тим, що адепти релігійних груп зазвичай надто сильно підпадають під вплив «духовних наставників», вони стають надто вразливими до будь-яких маніпулювань щодо них, тому сприймають проповідування віровчень чи виконання обрядів як невід'ємну частину віри, незважаючи на їх злочинну сутність [20, с. 107].

Вироки суду за ст. 151² Примушування до шлюбу за період, який досліджували не встановлено, однак результати анкетування практичних працівників свідчать про те, що у 27% випадків домашнього насильства потерпілі стверджували, що насильство між ними і кривдиком почалося до моменту укладання шлюбу, а саме примушування до його укладання. Таке кримінальне правопорушення може вчинятися у способи фізичного, сексуального, психологічного і звичайно економічного насильства. Однак переважають психологічні способи примусу. Причини такого кримінального правопорушення є переважно етнічні, соціальні та дискримінаційні аспекти.

Наступним видом кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством в психологічній формі – незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Такі дії є складним кримінальним правопорушенням і відповідно має різноманітні способи його вчинення, що обумовлені багатьма факторами. Якщо говорити про позбавлення волі або викрадення людини в поєднанні із домашнім насильством, то таке кримінальне правопорушення переважно вчиняється з метою психологічного тиску. Такий висновок підтверджено результатами анкетування практичних працівників (26%). Також слід зазна-

чити, що дане кримінальне правопорушення вчиняється у співучасті.

Так Акімов М.О. зазначає, що викрадення людини може бути вчинене лише шляхом дії (на відміну від незаконного позбавлення волі, яке можливе і при бездіяльності винної особи щодо звільнення потерпілого з місця, куди він прибув або де опинився самостійно). Крім цього, викрадення людини – набагато складніше діяння, оскільки воно являє собою послідовність трьох дій: – протиправне обмеження фізичної свободи потерпілого у будь-який спосіб; – вилучення особи з місця перебування всупереч його волі; – переміщення потерпілого в інше місце на розсуд винної особи з наступним обмеженням там свободи [21, с. 132].

Як засоби впливу на жертву застосовують загрозу спричинення шкоди потерпілому аж до позбавлення його життя; загрозу завдання шкоди близьким родичам викраденого; загрозу розголошення компрометуючих відомостей. У будь-якому разі вибір певного способу дії завжди залежав від мотивів і мети злочинців [22, с. 61].

Також пов'язане із домашнім насильством та характеризується діями психологічного тиску – злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 ККУ). Враховуючи особливий стан особи, яка знаходиться під опікою, з часом психологічне насильство поєднується з діями фізичного, економічного, а в окремих випадках і сексуального насильства. Виходячи з аналізу юридичної

літератури, зокрема коментарів до Кримінального кодексу України, способами вчинення зазначеного кримінального правопорушення можуть бути: залишення дітей або особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, без нагляду, харчування, одягу; ненадання грошового утримання; ухилення від догляду і лікування важкохворого тощо, що призвело до тяжких наслідків [23, с. 138].

Висновки. Отже найбільш поширеними способами вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством у психологічній формі це способи, в яких поєднується психологічний вплив та демонстрації фізичної сили. Це може бути погроза вбивством, в тому числі із поєднанням із систематичним удушенням; катування та жорстоке поводження з тваринами (в присутності дітей або жертви наносити поранення, удари, забороняти давати воду та їжу, тощо домашній тварині, вимагаючи тим самим жертві підкоритися в обмін на припинення знущань); примусово (заликування) або шахрайським шляхом втягування членів родини до сповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів, тим самим змушуючи особу підкорятися своїй волі; обмеження можливості виходити з помешкання шляхом заликування чи замкнення в певному приміщенні; примушування до шлюбу використовуючи шантаж або шахрайство; залишення дітей або особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, без нагляду та без задоволення відповідних життєво-необхідних потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комаринська Ю.Б. Галаган О.І. Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті : навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 124 с.
2. Лога В. М. Способи завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження типових об'єктів власності. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 178–184.
3. Наголова І. Ю. Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення під час досудового розслідування. *Науково-інформаційний вісник «Право»*. 2016. №1(13). С. 247–252. URL: http://www.irbis-nbuuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Nivif_2016_13_37.pdf (дата звернення: 12.09.2022).
4. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2003. Т. 5: П–С. 736 с.
5. Жордания И.Ш. Психолого-правовая структура способа совершения преступления. Тбилиси : «Сабчота Сакартвело», 1977. 233 с.
6. Гора І. Поняття способу вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Закон і життя*. 2012. № 9. С. 35–38. URL: <http://www.legeasviata.in.ua/archive/2012/9/08.pdf> (дата звернення: 12.09.2022).
7. Весельський В. К. Зав'ялов С. М., Пясковський В. В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю : навч. посіб. Київ : КНТ, 2009. 160 с.
8. Іщенко Т.В. Розслідування домашнього насильства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ Київ, 2021. 324 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/20120> (дата звернення: 12.09.2022).
9. Керик Л.І. Криміналістична характеристика та основи розслідування доведення до самогубства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2013. 20 с.
10. Nemeth, J. M., Bonomi, A. E., Lee, M. A., Ludwin, J. M. Sexual infidelity as trigger for intimate partner violence. *Journal of Women's Health*, 2012. №21. P. 942–949. DOI:10.1089/jwh.2011.3328.
11. Thomas, K. A., Joshi, M., Sorenson, S. B. "Do you know what it feels like to drown?" Strangulation as coercive control in intimate relationships. *Psychology of Women Quarterly*, 2014. №38. P.124–137. DOI:10.1177/0361684313488354.
12. Pritchard AJ, Reckdenwald A, Nordham C, Holton J. Improving Identification of Strangulation Injuries in Domestic Violence: Pilot Data From a Researcher–Practitioner Collaboration. *Feminist Criminology*. 2018. № 13(2). P.160–181. DOI:10.1177/1557085116653181.
13. O'Dell, A. Why do police arrest victims of domestic violence? The need for comprehensive training and investigative protocols. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*. 2007. № 15(3-4). P.53–73. DOI:10.1080/10926770802097210.
14. Судове провадження № 1-кп/301/131/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90832382> (дата звернення: 04.09.2022).
15. Zorza J. Dealing with animal abuse to alleviate family violence. *Family and Intimate partner violence quarterly*. 2010. Vol. 02, № 4. P. 345–358 (Last accessed: 05.08.2022).
16. Комаринська Ю. Б. Жорстоке поводження з тваринами, як спосіб чинення психологічного насильства в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із домашнім насильством. *Eurasian scientific discussions. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2022. P. 337–343*. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-eurasian-scientific-discussions-10-12-aprelya-2022-goda-barselona-ispaniya-arhiv/> (дата звернення: 04.07.2022).
17. Merz-Perez L., Heide K. Animal cruelty: path way to violence against people. New York : Altamira Press, 2004. 208 p. (Last accessed: 05.08.2022).
18. Kachynska, M.O. Links between domestic violence and animal abuse: international experience. *Comparative and analytical law*. 2019. № 2. P. 130–133. URL: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/issue/4368> (Last accessed: 07.08.2022).
19. Кульчинська Ю. Посягання на здоров'я людей під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 2 (6). С. 138–143. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8380/1/кульчинська.pdf> (дата звернення: 04.09.2022).
20. Алфьоров С.М. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 181 КК України. *Право і Безпека*. 2010. С. 106–109. URL: http://www.irbis-nbuuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Pib_2010_1_25.pdf (дата звернення: 10.09.2022).
21. Акімов М.О. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 кримінального кодексу України): деякі проблеми складу злочину. *Актуальні проблеми кримінального права*. 2016. С. 131–134. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18107> (дата звернення: 10.09.2022).
22. Бурлака В.В. Криміналістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ Київ, 2021. 266 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18808> (дата звернення: 10.09.2022).
23. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoOsob.pdf (дата звернення: 10.09.2022).